Matematiikan olympiavalmennus 2015 – syyskuun tehtävät

Ratkaisuja

1. *Kaksi ympyrää sivuaa toisiaan sisäpuolisesti pisteessä T. Ulomman ympyrän sekantti AB on sisemmän ympyrän tangentti pisteessä P. Osoita, että suora TP puolittaa kulman $\angle ATB$.*

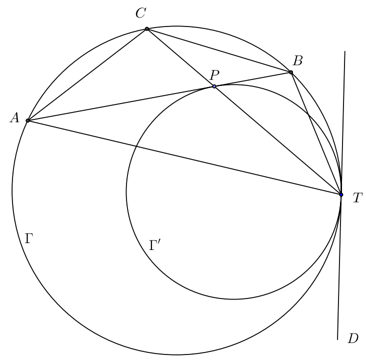

Ratkaisu. Olkoon ulompi ympyrä Γ ja sisempi Γ'. Leikatkoon suora TP Γ:n myös pisteessä C ja olkoon D jokin Γ:n ja Γ':n yhteisen tangentin piste, joka on eri puolella suoraa TP kuin B. Väitteen todistamiseksi riittää, että osoitetaan kolmiot ATP ja CTB yhdenmuotoisiksi. Koska Γ:n samaa kaarta vastaavina kehäkulmina $\angle BCT = \angle BAT = \angle PAT$, tarvitsee vain osoittaa, että $\angle APT = \angle CBT$. Mutta Γ':n samaa kaarta vastaavina tangentin ja sekantin välisinä kulmina $\angle APT = \angle DTP$ ja ympyrän Γ samaa kaarta vastaavina sekantin ja tangentin välisenä kulmana ja kehäkulmana $\angle DTP = \angle DTC = \angle TBC$. Kolmiot ATP ja CTB ovat todellakin yhdenmuotoiset (kk), ja $\angle ATP = \angle CTB = \angle PTB$.

2. *Pisteet P, Q, R, P', Q' ja R' valitaan samalta puolelta janaa AB siten että kolmiot ABP, AQB, RAB, BAP', $BQ'A$ ja $R'BA$ ovat yhdenmuotoisia. Osoita, että pisteet P, Q, R, P', Q' ja R' ovat samalla ympyrällä.*

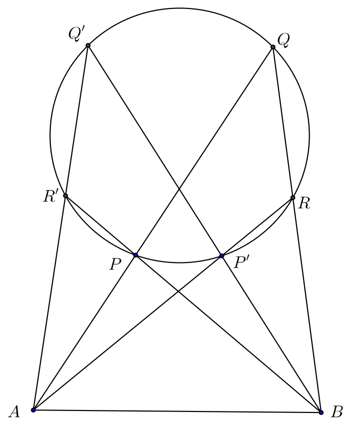

Ratkaisu. Pisteiden P, Q ja R kautta voidaan piirtää ympyrä Γ. Koska $ABP \sim AQB$, on $\dfrac{AP}{AB} = \dfrac{AB}{AQ}$ eli $AP \cdot AQ = AB^2$. Koska $BAP' \sim RAB$, on $\dfrac{AP'}{AB} = \dfrac{AB}{AR}$ eli $AR \cdot AP' = AB^2$. Siis $AP \cdot AQ = AR \cdot AP'$. Jos suora AR leikkaa Γ:n myös pisteessä P'', niin $AP \cdot AQ = AR \cdot AP''$. Tämä on mahdollista vain, jos $P' = P''$. Yhdenmuotoisuuksista $ABP \sim R'BA$ ja $RAB \sim AQB$ saadaan samoin $BR \cdot BQ = BP \cdot BR'$ ja $R' \in \Gamma$ Viimein $Q' \in \Gamma$ seuraa esimerkiksi kolmioiden $R'BA$ ja $BQ'A$ yhdenmuotoisuudesta ja siitä, että R' on ympyrän Γ piste: on nimittäin $\dfrac{AR'}{AB} = \dfrac{AB}{AQ'}$ eli $AQ' \cdot AR' = AB^2 = AP \cdot AQ$.

3. *On annettu kaksi ympyrää, jotka leikkaavat pisteissä P ja Q. Konstruoi jana AB, joka* *kulkee pisteen P kautta ja jonka päätepisteet ovat ympyröiden kehillä (piste A toisella ympyrällä ja piste B toisella ympyrällä) siten, että tulo $AP \cdot PB$ saa suurimman mahdollisen arvonsa.*

(a) Piirrä ensin sellainen suurempi ympyrä, joka sivuaa ympyröitä ulkopuolisesti joissakin pisteissä A ja B niin, että piste P on janalla AB. (Ei onnistu, ellei suurempaa ympyrää ja pisteitä A ja B ole valittu tietyllä tavalla.)

(b) Miksi nämä sivuamispisteet toteuttavat tehtävän ehdon?

(c) Miten pisteet konstruoidaan? Eli miten harpilla ja viivottimella piirtämällä pisteet löydetään?

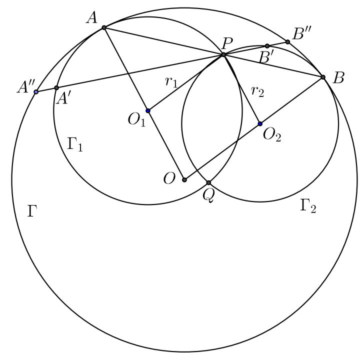

Ratkaisu. (a)-kohdan mukainen jana AB on todella maksimaalinen. Olkoot tehtävän toisensa leikkaavat ympyrät Γ_1 ja Γ_2 ja niitä pisteissä A ja B ulkopuolisesti sivuava ympyrä Γ. Jos $A'B'$ on jokin muu P:n kautta kulkeva jana ja A' on ympyrällä Γ_1 ja B' on ympyrällä Γ_2, niin suora $A'B'$ leikkaa ympyrän Γ pisteissä A'' ja B'' niin, että $A''P > A'P$ ja $PB'' > PB'$. Pisteen P potenssi ympyrän Γ suhteen on $AP \cdot PB = A''P \cdot PB'' > A'P \cdot PB'$.

Miten sitten A ja B löydetään? Olkoot O_1 ja O_2 Γ_1:n ja Γ_2:n keskipisteet ja r_1, r_2 säteet. Täydennetään kolmio PO_1O_2 suunnikkaaksi PO_1OO_2. Leikatkoon puolisuora OO_1 Γ_1:n pisteessä A ja puolisuora OO_2 Γ_2:n pisteessä B. Silloin $OA = OB = r_1 + r_2$. Koska A, O_1 ja O ovat samalla suoralla, O-keskisellä A:n ja B:n kautta kulkevalla ympyrällä Γ on yhteinen tangentti ympyrän Γ_1 kanssa ja samanalaisin perustein myös ympyrän Γ_2 kansssa. On vielä osoitettava, että AB kulkee P:n kautta. Koska PO_1OO_2 on suunnikas, $\angle PO_1O = \angle OO_2P$. Näistä edellinen kulma on tasakylkisen kolmion O_1PA kantakulmien summa, jälkimmäinen taas tasakylkisen kolmion O_2BP kantakulmien summa. Kolmioiden kantakulmat ovat siis yhtä suuret. Koska $\angle AO_1P = \angle O_1PO_2$ $(AO \| O_2P)$, kulmien $\angle APO_1$, $\angle O_1P_2$ ja $\angle O_2PB$ summa on sama kuin kolmion AO_1P kulmien summa eli $180°$. Siis todellakin P on janalla AB. – Se, miten A ja B löytyy harppia jaa viivoitinta käyttäen, selviää yllä kirjoitetusta.

4. *Teräväkulmaisessa kolmiossa CH on korkeusjana ja $AH = 3 \cdot HB$. Sivujen AB ja AC keskipisteet ovat M ja N. Olkoon sitten P se eri puolella suoraa AC kuin B oleva piste, jolle $NP = NC$ ja $PC = CB$. Osoita, että $\angle APM = \angle PBA$.*

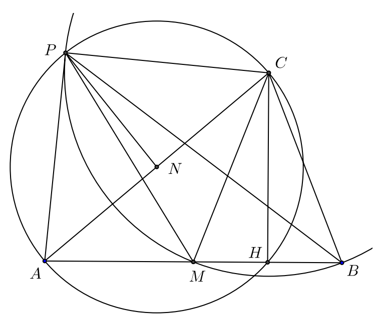

Ratkaisu. H on janan MB keskipiste. Kolmiot CHB ja CHM ovat siis yhteneviä (sks), ja $CM = CB$. Piste M on siis samalla C-keskisellä CB-säteisellä ympyrällä kuin B ja P. Kehäkulmalauseen perusteella $\angle MPB = \dfrac{1}{2} \cdot \angle MCB = \angle HCB$. Koska N on janan AC keskipiste, A, P ja C ovat samalla CN-säteisellä ympyrällä. AC on ympyrän halkaisija,joten $\angle APC = 90°$. Siis $90° = \angle APM +$

$\angle MPB + \angle BPC$. Suorakulmaisesta kolmiosta BCH saadaan myös $90^\circ = \angle ABP + \angle PBC + \angle HCB$. Koska $\angle HCB = \angle MPB$ ja, koska CPB on tasakylkinen kolmio, $\angle PBC = \angle CPB$, on oltava $\angle APM = \angle PBA$.

5. *Tasakylkisen kolmion ABC kanta on AB. Kolmion korkeusjanan CD piste P on valittu niin, että kun AP leikkaa BC:n pisteessä E ja BP AC:n pisteessä F, niin kolmion ABP sisäympyrän säde on sama kuin nelikulmion $CFPE$ sisäympyrän säde. Todista, että kolmioiden ADP ja BCP sisäympyröillä on sama säde.*

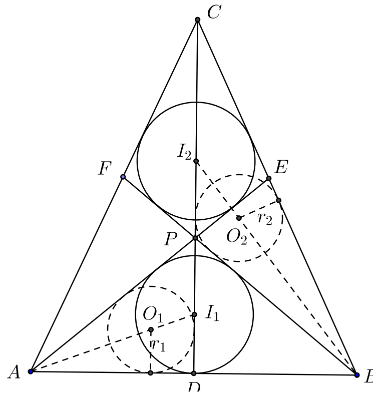

Ratkaisu. Olkoon I_1 kolmion ABP ja I_2 nelikulmion $CFPE$ sisäympyrän keskipiste. Koska jälkimmäinen ympyrä on samalla kolmion BCF sisäympyrä, I_2 on kulman $\angle FBE$ puolittajalla. Suorakulmaisista kolmioista, joiden yhtenä kateettina on ym. sisäympyröiden säde ja yhtenä kulmaparina $\angle API$, $\angle CPE$ nähdään heti, että $PI_1 = PI_2$. Koska kolmioilla AI_1P ja BI_2P on sama kanta ja sama korkeus $AD = BD$, niillä on sama ala. Olkoot nyt O_1 ja O_2 kolmioiden ADP ja BCP sisäympyröiden keskipisteet ja r_1, r_2 näiden ympyröiden säteet. Pisteet O_1 ja O_2 ovat kulmien $\angle BAE$ ja $\angle FBC$ puolittajilla eli janoilla AI_1 ja BI_2. Kolmion AI_1P ala on kolmioiden AO_1P ja O_1I_1P alojen summa, eli $\dfrac{1}{2}(AP + PI_1)\,r_1$. Kolmion BI_2P ala puolestaan on kolmioiden PBO_2 ja PO_2I_12 alojen summa, eli $\dfrac{1}{2}(BP + PI_2)\,r_2$. Koska $AP = BP$ ja $PI_1 = PI_2$, on oltava $r_1 = r_2$.

6. *Määritä kaikki kokonaislukukolmikot (a, b, c), joille $a^2 + b^2 + c^2 = 2(a + b + c)$.*

Ratkaisu. Koska $a^2 + b^2 + c^2 - 2a - 2b - 2c + 3 = (a-1)^2 + (b-1)^2 + (c-1)^2$, tehtävän ehdon toteuttavat kolmikot toteuttavat myös ehdon $(a-1)^2 + (b-1)^2 + (c-1)^2 = 3$. Lukujen $|a-1|$, $|b-1|$, $|c-1|$ on oltava ≤ 1, mutta niistä mikään ei voi olla 0. Ratkaisuja ovat siis kaikki ne kahdeksan kolmikkoa (a, b, c) joissa jokainen luvuista a, b, c on 0 tai 2.

7. *Määritä kaikki positiivisten kokonaislukujen parit (m, n), joille $m! = n^2 - 12$.*

Ratkaisu. Olkoon (m, n) tällainen pari. Pienin n, jolle $n^2 - 12 > 0$, on 4. Koska $2! = 2$, on oltava $m \ge 3$. Siis $m!$ on jaollinen 3:lla. Tällöin myös n^2 on jaollinen kolmella ja myös 9:llä. Mutta $n^2 - 12$ ei ole jaollinen 9:llä, joten $m!$:kaan ei ole. Näin ollen $m < 6$. Koska $3! + 12 = 18$, $4! + 12 = 36 = 6^2$ ja $5! + 12 = 132$ vain $m = 4$, $n = 6$ ovat mahdollisia.

8. *Piin tasavallassa on käytössä kahdenlaisia kolikoita, joiden arvot ovat* 2015 *ja* 2016 *yksikköä. Onko näillä rahoilla mahdollista maksaa kymmenen miljoonaa yksikköä maksava tutkimuslaboratorio, kun vaihtorahan antaminen ei ole sallittua?*

Ratkaisu. Jotta maksaminen onnistuisi, on oltava ei-negatiiviset kokonaisluvut a ja b, jotka toteuttavat yhtälön $2016a + 2015b = 10^7 = 10^7(2016 - 2015)$. On siis oltava $(10^7 -$

$a) \cdot 2016 = (b + 10^7) \cdot 2015$. Peräkkäisten kokonaislukujen 2015 ja 2016 suurin yhteinen tekijä on 1. $10^7 - a$ on siis luvun 2015 monikerta ja $b + 10^7$ on luvun 2016 monikerta; lisäksi on oltava $a = 10^7 - 2015t$ ja $b = 2016t - 10^7$ samalla kokonaisluvulla t. Ehdoista $a \geq 0$, $b \geq 0$ seuraa

$$\frac{10^7}{2016} \leq t \leq \frac{10^7}{2015}$$

eli $4960 < t < 4963$. Mahdolliset arvot $t = 4961$ ja $t = 4962$ kelpaavat: jos $t = 4961$, niin $a = 3585$ ja $b = 1376$; $3585 \cdot 2016 + 1376 \cdot 2015 = 10^7$; jos $t = 4962$, niin $a = 1570$ ja $b = 3392$; $1570 \cdot 2016 + 2292 \cdot 2015 = 10^7$.

2. ratkaisu. Olkoon n kokonaisluku. Tarkastellaan 2016 lukua n, $n - 2015$, $n - 2 \cdot 2015$, $\ldots$, $n - 2015 \cdot 2015$. Jos jotkin kaksi näistä, esimerkiksi $n - 2015i$ ja $n - 2015j$, olisivat kongruentteja modulo 2016, olisi joillain $i - j$ jaollinen 2016:lla. Koska $|i - j| \leq 2015$, tämä on mahdollista vain, jos $i = j$. Luvuista tasan yksi on siis jaollinen 2016:lla: $n - 2015k = 2016m$. Jos $n \geq 2015^2$, niin $m \geq 0$. Koska $2015^2 < 3000^2 = 9 \cdot 10^6 < 10^7$, niin 10^7 voidaan kirjoittaa muodossa $2015k + 2016m$, missä k ja m ovat positiivisia kokonaislukuja.

3. ratkaisu. (Jesse Nieminen). On ratkaistava yhtälö

$$10^7 = 2016x + 2015y = 2015(x + y) + x.$$

Mutta $10^7 = 4962 \cdot 2015 + 1570$. Voidaan siis valita $y = 1570$ ja $x = 4962 - 1570 = 3392$.

9. *Osoita, että on olemassa kokonaisluku $r \geq 1$ ja tason pisteet P_0, P_1, $\ldots$, P_{2015}, siten että jokaisen pisteistä P_1, $\ldots$, P_{2015} etäisyys pisteestä P_0 on tasan r ja jokaisen pisteen P_i x- ja y-koordinaatti ovat kokonaislukuja.*

Ratkaisu. Tarkastellaan pisteitä $(x_k, y_k) = (2^{2k} - 1, 2^{k+1})$. Jos r_k on tällaisen pisteen etäisyys origosta, niin $r_k^2 = x_k^2 + y_k^2 = 2^{4k} - 2^{2k+1} + 1 + 2^{2k+2} = 2^{4k} + 2^{2k+1} + 1 = (2^{2k} + 1)^2$. r_k on siis kokonaisluku $2^{2k} + 1$. Jos a on positiivinen kokonaisluku, niin pisteen (ax_k, ay_k) etäisyys origosta on kokonaisluku ar_k. Osoitetaan, että kaikki pisteet (x_k, y_k) ovat eri origon kautta kulkevilla suorilla. Ellei näin olisi, olisi joillain k, m, $k < m$,

$$\frac{2^{k+1}}{2^{2k} - 1} = \frac{2^{m+1}}{2^{2m} - 1}$$

eli $2^{2m} - 1 = 2^{m-k}(2^{2k} - 1)$. Tämä on mahdotonta, koska edellisen yhtälön vasen puoli olisi pariton, oikea taas parillinen. Olkoon nyt $r = r_1 r_2 \cdots r_{2015}$ ja $a_k = \dfrac{r}{r_k}$. Pisteet $(a_k x_k, a_k y_k)$ ovat kaikki eri origon kautta kulkevilla suorilla, joten ne ovat eri pisteitä, ja jokaisen etäisyys origosta on $a_k r_k = r$.

2. ratkaisu. Osoitetaan induktiolla, että on ainakin n eri kokonaislukuparia (a_i, b_i), joille $a_i^2 + b_i^2 = 5^{2n}$. Koska $3^2 + 4^2 = 5^2$, väite pätee, kun $n = 1$. Oletetaan, että se pätee, kun $n = k$. Jos (a_1, b_1), (a_2, b_2), $\ldots$, (a_k, b_k) ovat lukupareja, joille $a_i^2 + b_i^2 = 5^{2k}$ ja $a_1 < a_2 < \ldots < a_k$ sekä $b_i \leq a_i$ kaikilla i, niin pareille $(5a_i, 5b_i)$ pätee $(5a_i)^2 + (5b_i)^2 = 5^{2(k+1)}$. Tarvitaan vielä yksi uusi pari (a_{k+1}, b_{k+1}), jolle $a_{k+1}^2 + b_{k+1}^2 = 5^{2(k+1)}$. Käytetään hyväksi identiteettiä $5^2(a^2 + b^2) = (4^2 + 3^2)(a^2 + b^2) = (4a + 3b)^2 + (4a - 3b)^2$. Jos nyt kaikki parit

$(4a_i+3b_i,\ 4a_i-3b_i)$ ovat parien $(5a_i,\ 5b_i)$ joukossa, on jonon (a_i) kasvavuuden perusteella $4a_i+3b_i=5a_i$. Erityisesti $3b_1=a_1$, ja $5^{2k}=9b_1^2+b_1^2=10b_1^2$. Tässä vasen puoli on pariton ja oikea parillinen. Ristiriita osoittaa, että löytyy ainakin $k+1$ eri paria $(a_i',\ b_i')$, joille $a_i'^2+b_i'^2=5^{2(k+1)}$, ja induktio on valmis. Tehtävän väite saadaan, kun asetetaan $n=2015$.

10. *Osoita, että mistä tahansa* 18 *peräkkäisestä luvusta, joista jokainen on* ≥ 18, *voidaan valita jokin luku, jolla on vähintään kolme eri alkutekijää.*

Ratkaisu. Kuuden pienimmän luvun joukossa on yksi kuudella jaollinen; olkoon se x. Silloin myös $x+6$ ja $x+12$ ovat joukossa ja myös näillä on kaksi alkutekijää 2 ja 3. Oletetaan, että luvulla x on kaksi alkutekijää; siis $x=2^a3^b$. Jos $a\geq 2$ ja $b\geq 2$, niin $x+6=6(2^{a-1}3^{b-1}+1)$. Jälkimmäinen tekijä on ≥ 7 eikä ole jaollinen 2:lla eikä 3:lla. Luvulla $x+6$ on siis ainakin kolme eri alkutekijää. Jos $x=2\cdot 3^b$, $b>1$, niin $x+12=6(3^{b-1}+2)$. Jälkimmäinen tekijä on pariton eikä se ole jaollinen 3:lla. joten sillä on alkutekijä, joka ei ole 2 eikä 3. Jos viimein $x=2^a\cdot 3$, $a>1$, niin $a\geq 3$ ja luvuista $x+3$ ja $x-3$ tasan toinen on jaollinen 9:llä. Siis myös luvuista $x+6$ ja $x+12$ tasan toinen on jaollinen 9:llä. Nyt $x+6=6(2^{a-1}+1)$ ja $x+12=12(2^{a-2}+1)$ Kummassakin tapauksessa sulkeissa oleva tekijä on pariton ja >1 ja tasan toisessa tapauksessa tekijä on kolmella jaollinen. Ainakin toisella luvuista $x+6$ ja $x+12$ on ainakin kolme alkutekijää.

11. *Osoita, että jokainen positiivinen kokonaisluku* $n\geq 1000$ *voidaan kirjoittaa muodossa* $n=abc+def$, *missä* a, b, c, d, e, $f\geq 2$ *ovat kokonaislukuja.*

Ratkaisu. Jos luku n on muotoa $2^3k+3^3m=8k+27m$ joillain positiivisilla kokonaisluvuilla k ja m, niin $n=2\cdot 2\cdot 2k+3\cdot 3\cdot 3m$, eli vaadittua muotoa. Osoitetaan, että jokainen $n\geq 1000$ on tällaista muotoa. On nimittäin $1=3\cdot 27-10\cdot 8$ ja siis $n=(3n+8t)\cdot 27-(10n+27t)\cdot 8$ kaikilla t. Jotta olisi $3n+8t>0$ on oltava $t>-\dfrac{3}{8}n=\dfrac{81n}{8\cdot 27}$ ja jotta olisi $-(10n+27t)>0$ on oltava $t<-\dfrac{10}{27}n=-\dfrac{80n}{8\cdot 27}$. Näiden t:n ylä- ja alarajojen erotus on $\dfrac{n}{8\cdot 27}$. Kun $n>8\cdot 27=216$, erotus on suurempi kuin 1, joten näillä n:n arvoilla – ja siis varmasti silloin, kun $n\geq 1000$ – on olemassa positiiviset kokonaisluvut k ja m, joiden avulla tehtävässä vaadittu esitys on muodostettavissa.

12. *Osoita, että yhtälöllä*

$$(12x^2+yz)(12y^2+zx)(12z^2+xy)=2015x^2y^2z^2$$

ei ole ratkaisua $(x,\ y,\ z)$, *jossa* $x>0$, $y>0$ *ja* $z>0$.

Ratkaisu. Olkoot x, y, z positiivisia. Tulkitaan tehtävän yhtälön vasemman puolen kolme tekijää 13:n yhteenlaskettavan summiksi. Aritmeettisen ja geometrisen keskiarvon välisen epäyhtälön perusteella

$$12x^2+yz\geq 13(x^{24}yz)^{1/13},\quad 12y^2+zx\geq 13(y^{24}zx)^{1/13}\quad 12z^2+xy\geq 13(z^{24}xy)^{1/13}.$$

Kun edelliset epäyhtälöt kerrotaan keskenään, saadaan $(12x^2+yz)(12y^2+zx)(12z^2+xy)\geq 13^3x^2y^2z^2=2197x^2y^2z^2>2015x^2y^2z^2$. Tehtävän yhtälöllä ei siis ole ratkaisua.

13. *Osoita, että kaikilla positiiviluvuilla a ja b pätee*

$$\sqrt[3]{\frac{a}{b}} + \sqrt[3]{\frac{b}{a}} \le \sqrt[3]{2(a+b)\left(\frac{1}{a}+\frac{1}{b}\right)}.$$

Ratkaisu. Havaitaan, että

$$2(a+b)\left(\frac{1}{a}+\frac{1}{b}\right) = \frac{2(a+b)^2}{ab} = 2\left(\frac{a}{b}+\frac{b}{a}\right)+4.$$

Merkitään $x = \sqrt[3]{\frac{a}{b}}$. Todistettava epäyhtälö saa muodon

$$x + \frac{1}{x} = \sqrt[3]{2x^3 + \frac{2}{x^3} + 4}$$

eli

$$\left(x+\frac{1}{x}\right)^3 \le 2\left(x^3 + \frac{1}{x^3}\right) + 4.$$

Merkitään vielä $x + \frac{1}{x} = t$, jolloin

$$t^3 = x^3 + \frac{1}{x^3} + 3\left(x + \frac{1}{x}\right)$$

ja siis

$$x^3 + \frac{1}{x^3} = t^3 - 3t.$$

[Tämä keino on usein hyödyllinen!] Lisäksi $t = x + \frac{1}{x} \ge 2$. Epäyhtälö on näillä merkinnöillä sama kuin $t^3 \le 2t^3 - 6t + 4$ eli $t^3 - 6t + 4 \ge 0$. Heti nähdään, että kun $t = 2$, edellinen kolmannen asteen polynomi saa arvon 0; $t^3 - 6t + 4$ on siis jaollinen polynomilla $t - 2$. Jakokulmassa saadaan heti $t^3 - 6t + 4 = (t-2)(t^2 + 2t - 2)$. [Tai tutkitaan funktiota $f(t) = t^3 - 6t + 4$. Pätee $f(2) = 0$ ja $f'(t) = 3(t^2 - 2) > 0$, kun $t \ge 2$; siis $f(t) > 0$, kun $t > 2$.] Kun $t \ge 2$, $t^2 + 2t - 2 \ge 4 + 4 - 2 > 0$. Epäyhtälö on siis tosi.

14. *Olkoon $P(x)$ toisen asteen polynomi. Tiedetään, että yhtälön $P(x^2+4x-7) = 0$ yksi juuri on 1 ja ainakin yksi juuri on kaksoisjuuri. Määritä yhtälön kaikki juuret.*

Ratkaisu. Koska $0 = P(1^2 - 4\cdot 1 - 7) = P(-2)$ ja P on toisen asteen polynomi, on oltava $P(x) = a(x+2)(x-p)$ joillain vakioilla a ja p. Siis $P(x^2+4x-7) = a(x^2+4x-5)(x^2+4x-7+p) = a(x-1)(x+5)(x^2+4x-p-7)$. Tehtävän ehdot täyttyvät, jos yhtälöllä $x^2+4x-p-7 = 0$ on juurena 1 tai -5, tai jos sillä on kaksoisjuuri. Koska $x^2+4x+p-7 = (x+2)^2 - p - 11$, jälkimmäinen tapaus tulee kyseeseen, kun $p = -11$. Silloin kysytyt juuret ovat $1, -5, -2$. Koska yhtälön $x^2+4x-p-7 = 0$ juurien summa on 4, niin jos jompikumpi luvuista $1, -5$ on yhtälön juuri, on toinenkin. Tällöin $p = -2$ js yhtälöllä $P(x^2+4x-7) = 0$ on juurina 1 ja -5, molemmat kaksoisjuuria.

15. *Määritä kaikki positiivisten kokonaislukujen parit* (m, n)*, joille* m*:n ja* n*:n aritmeettinen ja geometrinen keskiarvo ovat samoilla numeroilla kirjoitettavia eri suuria kaksinumeroisia lukuja.*

Ratkaisu. Olkoon $10a+b$ m:n ja n:n artimeettinen keskiarvo. Voidan olettaa, että $m \le n$. Silloin $m = 10a + b - x$ ja $n = 10a + b + x$ jollain kokonaisluvulla $x > 0$, ja $mn = ((10a + b) - x)((10a + b) + x) = (10b + a)^2$ eli $(10a + b)^2 - x^2 = (10b + a)^2$ ja $x^2 = (10b + a + 10a + b)(10a + b - (10b + a)) = 11(a + b) \cdot 9(a - b) = 99(a^2 - b^2)$. Koska x on kokonaisluku, x ja myös x^2 on jaollinen 11:llä ja siis $(a-b)(a+b)$ on jaollinen 11:llä. Koska $1 \le a - b \le 8$, on $a + b = 11$. Siten $a - b$ on neliöluku. Mahdollisia ovat vain $a - b = 1$ ja $a - b = 4$. Jos $a - b = 1$, on $a = 6$ ja $b = 5$, $x^2 = 9 \cdot 11^2$, $x = 33$ ja saadaan ratkaisu $m = 65 - 33 = 32$, $n = 65 + 33 = 98$. Jos olisi $a - b = 4$, olisi $2a = (a + b) + (a - b) = 15$, mikä on mahdotonta, koska 15 on pariton. Ainoat ratkaisut (m, n) ovat siis $(32, 98)$ ja $(98, 32)$.

16. *Määritellään lukujono* (x_n) *asettamalla*

$$\begin{cases} x_1 = 4, \\ x_{n+1} = x_1 x_2 \cdots x_n + 5, \quad \text{kun } n \ge 1. \end{cases}$$

(Jono alkaa siis $x_1 = 4$*,* $x_2 = 9$*,* $x_3 = 41$*, ...) Määritä kaikki kokonaislukuparit* $\{a, b\}$*, joille* $x_a x_b$ *on neliöluku.*

Ratkaisu. Selvästi $\{1, 2\}$ on kysytynlainen pari. Osoitetaan, että se on ainoa. Jos $a < b$, eivätkä x_a ja x_b ole neliölukuja, niin $x_a x_b$ voi olla neliöluku vain, jos x_a:lla ja x_b:llä on yhteisiä tekijöitä. Luku x_b on muotoa $kx_a + 5$. x_b:n ja x_a:n yhteiset tekijät ovat luvun 5 tekijöitä; ainoa mahdollinen yhteinen tekijä on 5. Mutta x_1 ei ole jaollinen 5:llä, ja jos $x_1, x_2, \ldots, x_n$ ei ole jaollinen 5:llä, $x_{n+1} = x_1 x_2 \cdots x_n + 5$ ei ole jaollinen 5:llä. $x_a x_b$ voi olla neliöluku vain, jos x_a ja x_b ovat neliölukuja. Olkoon $n \ge 3$. Koska $x_n - 5 = x_1 x_2 \cdots x_{n-1}$, $x_{n+1} = (x_n - 5)x_n + 5$. Tarkastetaan sitä, voiko olla $x^2 - 5x + 5 = y^2$ eli $4y^2 = 4x^2 - 20x + 20 = (2x - 5)^2 - 5$. Edellinen yhtälö on yhtäpitävä yhtälön $(2x - 5 + 2y)(2x - 5 - 2y) = 5$. Edellinen yhtälö voi toteutua vain, jos $2x - 5 - 2y = -5$, $2x - 5 + 2y = -1$ eli $x = 1$ ja $y = 1$ tai $2x - 5 - 2y = 1$ ja $2x - 5 + 2y = 5$ eli $x = 4$ ja $y = 1$. Koska jono (x_n) on kasvava, $x_n \ne 4$, kun $n > 1$. Jonossa ei voi olla neliölukuja, kun $n \ge 3$.